

dr. sc. Angel Ristov, vanredni profesor

Pregledni naučni rad

Pravni fakultet „Justinijan Prvi“ Univerziteta „Sv. Kiril i Metodij“ u Skoplju

dr. sc. Dejan Mickovik, redovni profesor

Pravni fakultet „Justinijan Prvi“ Univerziteta „Sv. Kiril i Metodij“ u Skoplju

IZDRŽAVANJE SUPRUŽNIKA I DJECE NAKON RAZVODA BRAKA U EVROPSKIM ZAKONODAVSTVIMA

Sažetak: U svim evropskim zemljama u zadnjim decenijama se povećava broj razvedenih brakova. U zemljama Evropske Unije 1960 godine bilo je 170.000 razvoda, a 2018 godine ovaj broj se dramatično povećao i iznosio je 800.000 razvoda. Jedno od najznačajnijih pitanja koja se postavljaju u kontekstu regulisanja posledica razvoda braka je pitanje izdržavanja dece, kao i izdržavanja bivših bračnih partnera. U radu autori prave analizu različitih modela regulisanja izdržavanja koji postoje u savremenim evropskim zakonodavstvima. Autori analiziraju pitanja koja se odnose na nadležnost za opredeljivanje uzdržavanja, način na koji se određuje visina izdržavanja, kao i različite modele koje postoje u evropskim zemljama da bi se obezbedilo plaćanje uzdržavanja. U radu se posebno daje prikaz različitih zakonskih rešenja za opredeljivanje izdržavanja u odnosu na bivšeg bračnog partnera i ističe se da postoji generalna tendencija u evropskim zemljama da se ograniče situacije kada jedan bračni partner ima obavezu da daje izdržavanje nakon razvoda braka. Osim toga, autori ističu veliki značaj koji se pridaje opredeljivanju i obezbeđivanju izdržavanja dece nakon razvoda braka i daju analizu različitih pravnih rešenja koja postoje u evropskim zakonodavstvima. Osim analize različitih modela izdržavanja u evropskim zemljama, autori daju i prikaz sudske prakse u odnosu na sporove povezane sa izdržavanjem. Na kraju autori analiziraju model izdržavanja koji postoji u makedonskom zakonodavstvu, ukazuju na određene slabosti i daju predloge za izmene makedonskog porodičnog zakona kojima bi se obezbedila veća zaštita dece u situacijama kada jedan od roditelja ne plaća alimentaciju nakon razvoda braka.

Ključne riječi: razvod, izdržavanje, izdržavanje supružnika, izdržavanje djece

1. Uvod

Nakon razvoda, jedno od najvažnijih pitanja koja treba regulirati je pitanje izdržavanja djece, kao i bivših supružnika. Izdržavanje u porodičnom pravu se obično definira kao pružanje materijalnih resursa, u okviru porodičnih odnosa, kako bi se zadovoljile dnevne potrebe članova porodice. Općenito, izdržavanje ovisi o potrebama primatelja izdržavanja i materijalnim mogućnostima davatelja. Izdržavanje je pravno uređeno u pravnim sistemima svih evropskih zemalja. Kada je riječ o uzdržavanju djeteta, podijeljeno roditeljstvo, kao novi model ostvarivanja roditeljskih prava nakon razvoda, izaziva brojne dileme. One su povezane s pitanjem da li u podijeljenom roditeljstvu, kada dijete provodi isto vrijeme ili približno jednako vrijeme s oba roditelja, treba utvrditi obavezu plaćanja alimentacije. To proizlazi iz

činjenice da oba roditelja provode podjednako vrijeme s djetetom i zadovoljavaju sve njegove materijalne potrebe, za razliku od ranijeg perioda, kada je dijete bilo poveravano na brigu jednom roditelju, a drugi je morao plaćati izdržavanje. Što se tiče podrške bivšim supružnicima, dominantna je tendencija u svim evropskim zemljama da svaki od njih vodi računa o vlastitim potrebama, tako da se podrška utvrđuje u izuzetnim situacijama, kada jedan partner iz objektivnih razloga nije u prilici da zadovolji svoje materijalne potrebe.¹

2. Izdržavanje djece nakon razvoda

Izdržavanje djece nakon razvoda definirano je kao "redovni doprinos roditelja s kojim dijete ne živi za pokrivanje finansijskih troškova odgoja djeteta, a obično se plaća roditelju s kojim dijete živi".² Isplata alimentacije trebala bi pokriti ne samo finansijske troškove djece koje snosi roditelj s kojim djeca žive, već i njegov poseban doprinos i vrijeme koje mora posvetiti pravilnoj njezi i odgoju djece.³ Zbog sve većeg broja razvoda, u svim evropskim zemljama broj jednoroditeljskih porodica se neprestano povećava, pa je plaćanje alimentacije vrlo važno za podmirivanje svih materijalnih potreba djece. Pored toga, plaćanje alimentacije pozitivno utječe na kontakte roditelja koji plaća alimentaciju s djecom i njegovo veće uključivanje u proces odgoja i socijalizacije djece. U ovom smislu, osim materijalne koristi za djecu, podrška je značajna i za osiguravanje većeg učešća jednog roditelja u svakodnevnom životu djeteta, što je izuzetno važno za bolju prilagodbu djece nakon razvoda braka.⁴

Postoje velike razlike između evropskih zemalja u pogledu regulisanja alimentacije koju plaća roditelj koji nakon razvoda ne živi s djecom. Razlog za ove razlike je različita istorija, specifičnosti socijalno-ekonomskih institucija u svakoj zemlji kao i različita pravna kultura i tradicija.⁵ U nekim evropskim zemljama, poput Belgije, Austrije, Njemačke, Švedske, Francuske, Hrvatske, Bugarske⁶ i Srbije, sud je nadležan da odredi alimentaciju koju će plaćati jedan roditelj. U drugim zemljama, poput Ujedinjenog Kraljevstva i Danske, upravna tijela su odgovorna za određivanje alimentacije. U trećim zemljama, poput Finske i Holandije, i sudovi i upravni organi

1 Videti Martiny, D., Trenutni razvoj u nacionalnim zakonima održavanja, *European Journal of Law Reform*, 65, 2012, str. 65.

2 Videti Mickovik, D., Ristov, A., *Semejno pravo*, Blesok, Skopje, 2015, str. 288.

3 Broj jednoroditeljskih porodica povećava se u svim evropskim zemljama, a najveći je u Velikoj Britaniji i Švedskoj, gdje je gotovo četvrtina jednoroditeljskih porodica, s djecom koja žive samo s jednim roditeljem. Videti Skinner, C., Jacqueline, D., *Recin Child Maintenance Schemes in 14 Countries*, *International Journal of Law, Policy and the Family* No. 23, 2009, str. 29.

4 *Child maintenance systems in EU Member States from a gender perspective*, Directorate General for Internal Policies, 2014, str. 16.

5 Osim toga, model izdržavanja nakon razvoda braka se ne može sagledati izolirano, već se mora imati u vidu i interakcija modela izdržavanja i modela socijalne pomoći koji postoji u određenoj zemlji, porodičnopravnog sistema, kao i vladine institucije i politike. Videti više kod Skinner, C., Hakovirta, M., Davidson, J., *A Comparative Analysis of Child Maintenance Schemes in Five Countries*, *European Journal of Social Security*, Volume 14 (2012), No. 4, str. 346.

6 Русчев, И., Дълг и отговорност в облигационното право. Същност на имуществената отговорност на длъжника. В: "Правото на сигурност", Сборник доклади от Международната научна конференция, Лятна научна сесия на ЮФ Секция „Правни науки“, ВСУ "Черноризец Храбър", 23-24 юни 2017, Варна, 2017

imaju određenu nadležnost u određivanju i izvršavanju alimentacije.⁷

Visina iznosa izdržavanja za djecu određuje se na različite načine, a u svim zemljama prilikom određivanju iznosa izdržavanja se uzimaju u obzir isti ili slični faktori.⁸ Najvažniji faktori u određivanju visine alimentacije su finansijska sredstva roditelja, njihove kvalifikacije i sposobnost zarade, obaveze koje roditelj koji plaća alimentaciju ima prema drugim osobama (prema drugoj djeci ili bivšem partneru), vrijeme koje roditelj koji plaća izdržavanje provodi s djetetom, kao i potrebe djeteta. U tom smislu, finski Zakon o izdržavanju djeteta predviđa da „Dijete ima pravo na adekvatnu pomoć za dijete. Adekvatna podrška trebala bi osigurati adekvatno ispunjavanje materijalnih i nematerijalnih potreba djeteta, kao i njegovih obrazovnih potreba.”⁹ U Bugarskoj sud određuje alimentaciju, a visina alimentacije ne određuje se prema tablici ili matematičkoj formuli, već ovisi o diskreciji suda. Prema bugarskom porodičnom zakonu, iznos alimentacije treba odrediti prema potrebama primaoca alimentacije i mogućnostima davaoca alimentacije.¹⁰ Prema hrvatskom obiteljskom zakonu, visina alimentacije ovisi o potrebama primatelja alimentacije. Ukupne materijalne potrebe djeteta koje je sud utvrdio u parnici odnose se na troškove smještaja, hrane, odjeće, higijene, odgoja, obrazovanja, zdravstvene zaštite djeteta i drugih sličnih troškova za dijete.¹¹ Obiteljski zakon Hrvatske za određivanje visine alimentacije također daje kriterije koji se odnose na davatelja alimentacije. Prema hrvatskom zakonu, ”U procjeni mogućnosti osobe koja je dužna osigurati izdržavanje će se uzeti u obzir, njenom imovinskom stanju, svim prihodima i stvarnim mogućnostima za ostvarivanje veće zarade, vlastitim potrebama i drugim zakonskim obvezama za osiguravanje alimentacija ”.¹²

U većini evropskih zemalja roditelji su stimulirani da postignu sporazum o visini alimentacije koju će platiti roditelj s kojim djeca ne žive. Smatra se da ovi privatni ugovori imaju veći broj prednosti u odnosu na sudske odluke o visini alimentacije jer partneri ne podnose tužbe, što može dodatno poremetiti njihov odnos, jer su brži i jeftiniji, kao i zato što više odgovaraju individualnim potrebama djece. Nedostaci ovih sporazuma su u tome što nemaju pravnu snagu službenih odluka

7 Skinner, C., Jacqueline, D., op. cit., str. 33.

8 Ovasj model opredeljivanja visine izdržavanja se primenjuje i u SAD. U Kaliforniji sudovi opredeljuju visinu iznosa imajući u vidu mogućnost zarade davaoca, njegove ukupne prihode, njegovu imovinu i životni standard. Videti više kod Magner, C., Alimony criteria: Ability to pay, The Journal of Contemporary Legal Issues, Vol. 22, 2014, str. 223.

9 Finski zakon o uzdržavanju djeteta, 74/1975. Prema zakonu, odgovornost roditelja da izdržavaju djecu ovisi o njihovim finansijskim mogućnostima. Prilikom procjene sposobnosti roditelja da plaća alimentaciju uzima se u obzir njegova starost, radna sposobnost, prihodi od rada, drugi prihodi koji su mu na raspolaganju, kao i njegove obaveze. Videti Hakovirta, M., Hillamo, H., Children's Rights and Parent's Responsibilities: Child Maintenance Policies in Finland, European Journal of Social Security, No. 286, 2012, str. 291.

10 Član 142 Porodičnog zakona Bugarske. Prema Vrhovnom sudu Bugarske, „individualne potrebe se određuju normalnim (tipičnim) životnim uslovima, uzimajući u obzir starost primaoca izdržavanja, nivo obrazovanja i druge okolnosti slučaja. Sposobnost pružatelja izdržavanja ovisi o njegovom prihodu, finansijskoj situaciji i profesionalnim kvalifikacijama. Iznos se određuje ovisno o potrebama primatelja izdržavanja, ali ne smije prelaziti kapacitete i mogućnosti pružaoca izdržavanja. Vidi Todorova, V., 67 RHDI, 2014, str. 917.

11 Član 311 stav 2. Obiteljskog zakona Hrvatske.

12 Član 307 stav 3. Obiteljskog zakona Hrvatske.

sudova ili upravnih tijela i stoga ih je teže primijeniti ako ih nosilac obaveze plaćanja alimentacije ne plaća redovno. Pored toga, ovi privatni aranžmani mogu dovesti do različitih nivoa podrške djeci koja su u istoj ili sličnoj situaciji i imaju iste potrebe. Takođe, loša strana ovih privatnih ugovora je ta što jedna strana često koristi prisilu ili manipulaciju kako bi zaključenjem ugovora postigla najpovoljniji položaj.¹³

Kada odluku o alimentaciji donose sudovi, u evropskim porodičnopravnim sistemima postoje dva osnovna modela za određivanje visine alimentacije. U nekim je zemljama ovo pitanje prepušteno pojedinačnoj odluci suda koji prilikom donošenja odluke procjenjuje sve činjenice i okolnosti svakog pojedinačnog slučaja. Pri utvrđivanju alimentacije sud obično uzima u obzir starost, obrazovanje, zdravstvene i druge potrebe djeteta, standard porodice prije razvoda, kao i imovinu, prihode, dob, nivo obrazovanja, sposobnost zarade i obaveze za izdržavanje drugim osobama. Sudovi su nadležni za određivanje alimentacije na osnovu ovih kriterija u nekoliko evropskih zemalja, poput Poljske, Irske, Francuske i Belgije, a sudovi na taj način utvrđuju visinu alimentacije i u Makedoniji. Za razliku od ovih zemalja, gdje iznos određuju sudovi na osnovu okolnosti svakog slučaja, u drugim zemljama u zakonu postoje tačne proračunske tablice za određivanje visine alimentacije. Na primjer, u Austriji je iznos alimentacije koji treba platiti roditelj koji ne živi s djetetom fiksiran, u rasponu od 16% do 22% neto prihoda davatelja alimentacije. U Hrvatskoj se visina alimentacije određuje u odnosu na prosječnu neto plaću i ovisi o dobi djeteta. Za dijete do šest godina iznos alimentacije iznosi 17% prosječne plate, za dijete od 7 do 12 godina iznosi 20% prosječne plaće, a za dijete od 13 do 18 godina 22% prosječne plaće.¹⁴

Precizne matematičke formule za izračunavanje iznosa izdržavanja mogu pružiti veću preciznost i veću pravnu sigurnost. Međutim, ponekad je teško preciznim matematičkim formulama izraziti različite pojedinačne situacije koje ovise o specifičnim potrebama djeteta i stvarnim mogućnostima pružatelja podrške.¹⁵ Zbog toga se može reći da oba pristupa izračunavanju visine izdržavanja za djecu - određivanje alimentacije od strane suda, na osnovu okolnosti svakog slučaja i određivanje alimentacije na osnovu matematičkih izračuna, polazeći od prosječne plaće ili od stvarni prihodi pružatelja podrške imaju svoje prednosti i nedostatke. Svaka država treba da odredi model izračunavanja izdržavanja na osnovu svojih specifičnih okolnosti, broja razvoda i jednoroditeljskih porodica, pravne tradicije i kulture, kao i nivoa društveno-ekonomskog razvoja. Velike razlike u modelima za određivanje alimentacije u evropskim zemljama pokazuju da ne postoji idealan, univerzalni i općeprihvaćeni model za izračunavanje iznosa alimentacije koji treba platiti roditelj s kojim dijete ne živi. Vjerovatno bi najbolji bio kombinirani model, prema kojem bi sudovi utvrđivali visinu alimentacije na osnovu svih okolnosti svakog slučaja, ali na osnovu nekih općih objektivnih kriterija za iznos alimentacije koji bi bili predviđeni zakonom.

Mnoga evropska zakonodavstva danas prihvataju model podijeljenog roditeljstva prema kojem djeca nakon razvoda provode jednako ili približno jednako vrijeme s oba roditelja. U praksi, broj slučajeva kada djeca nakon razvoda imaju

13 Skinner, C., Jacqueline, D., *op. cit.*, ctp. 37.

14 Član 311 stav 2. Obiteljskog zakona Hrvatske.

15 Videti više kod Martiny, D., *op. cit.*, ctp. 72.

dva doma i ravnopravno žive u domu oca i majke neprestano raste. Postavlja se pitanje treba li u ovim situacijama plaćati izdržavanje, s obzirom na to da oba roditelja podjednako doprinose zadovoljavanju svih materijalnih potreba djeteta. U mnogim zemljama se u tim situacijama ne predviđaju alimentacije zbog činjenice da oba roditelja imaju jednake finansijske obaveze za dijete. Ako dijete ne provodi podjednako vrijeme u domu oba roditelja, tada roditelj kod kojeg dijete provodi manje vremena plaća određenu alimentaciju, čija visina ovisi o vremenu koje dijete provodi u domu tog roditelja, a u nekim u zemljama postoje tablice s određenim iznosom alimentacije, ovisno o broju noćenja koje dijete provodi u domu jednog roditelja.¹⁶

Ako roditelj koji je dužan plaćati alimentaciju to ne učini, ili ne plati puni iznos alimentacije, kako bi se osigurala zaštita prava i interesa djece da imaju dovoljno finansijskih sredstava za izdržavanje, u većini slučajeva državne institucije evropskih država plaćaju alimentaciju roditelju s kojim dijete živi, a davalac alimentacije tada je dužan državi nadoknaditi taj iznos. U nekim zemljama plaćanje vrše izravno vladine agencije ili fondovi, kao što je slučaj u Austriji, Njemačkoj, Italiji, Švedskoj, Mađarskoj i Estoniji. U drugim zemljama alimentaciju plaćaju fondovi koje indirektno kontrolira država. Takva je situacija u Francuskoj, Belgiji i Slovačkoj. U nekim zemljama, kao što su Poljska, Portugal, Litvanija i Letonija, osnivaju se posebni fondovi za plaćanje alimentacije ako roditelj to ne čini, a u nekim zemljama alimentaciju plaćaju lokalne vlasti. Takva je situacija u Češkoj, Danskoj i Finskoj.¹⁷ Bez obzira na model, sve ove institucije imaju za cilj osigurati redovan priliv sredstava potrebnih za izdržavanje djeteta, a zatim osiguravaju sredstva od roditelja koji nije na vrijeme platio izdržavanje. Ovo je dobar model koji bi trebalo prihvatiti i primijeniti u Makedoniji, s obzirom na činjenicu da postoji mnogo slučajeva kada jedan roditelj ne plaća alimentaciju, što stvara ozbiljne probleme u osiguravanju finansijskih sredstava za izdržavanje djece.

3. Izdržavanje supružnika nakon razvoda

Kao što je već spomenuto, u evropskom zakonodavstvu postoji općenita tendencija ograničavanja situacija u kojima jedan supružnik mora pružiti podršku drugom nakon razvoda braka. Stoga je općenito opredjeljenje zakonodavaca posljednjih godina da svaki od partnera treba samostalno osigurati sredstva za vlastitu podršku, a podrška drugog partnera pruža se samo u izuzetnim situacijama. Stoga je osnovna tendencija osigurati "čisti prekid", odnosno ograničiti daljnje finansijske odnose između bivših supružnika i urediti njihovu finansijsku situaciju na način da svako od njih sam, bez pomoći drugog, može zadovoljiti svoje potrebe.¹⁸ Ovu poziciju zastupa i Evropska komisija za porodično pravo, sastavljena od vodećih profesora porodičnog prava iz evropskih zemalja.¹⁹

Međutim, uprkos ovoj opštoj tendenciji, svi zakoni predviđaju mogućnost da

¹⁶ Ibid, str. 74.

¹⁷ Videti više Child maintenance systems in EU Member States from a gender perspective, Directorate General for Internal Policies, 2014, стр. 16.

¹⁸ Martiny, D., *op. cit.*, стр. 72.

¹⁹ Principi evropskog porodičnog prava o razvodu i podršci bivših supružnika predviđaju da svaki od njih supružnika treba obezbediti sopstveno izdržavanje nakon razvoda. (Princip 2.2).

jedan supružnik, pod uslovima utvrđenim zakonom, prima alimentaciju od svog bivšeg partnera nakon razvoda. U nekim zakonodavstvima postoji vrlo detaljna zakonska regulativa koja propisuje pod kojim uvjetima i u kojim slučajevima jedan partner može tražiti izdržavanje od drugog partnera nakon razvoda. Takav je slučaj sa njemačkim građanskim zakonikom. Prema Njemačkom građanskom zakoniku, samo osoba koja se ne može izdržavati ima pravo na izdržavanje.²⁰ Međutim, obaveza plaćanja alimentacije nije apsolutna; ako davatelj alimentacije zbog svojih finansijskih obaveza nije u mogućnosti platiti alimentaciju bez ugrožavanja sopstvenog izdržavanja, on nema obavezu plaćanja alimentacije.²¹ Jedan supružnik može zatražiti izdržavanje od drugog ako se zajedničko dijete rodi u periodu od tri godine nakon rođenja djeteta.²² Uz to, svaki partner može zatražiti podršku od drugog ako je njegovo fizičko ili mentalno zdravlje ozbiljno narušeno,²³ kao i u slučajevima kada nije zaposlen i nema sredstava za život.²⁴ U svim gore navedenim situacijama supružnik nema pravo tražiti alimentaciju ako ima sredstva za izdržavanje od svojih prihoda ili imovine.²⁵ Iznos alimentacije trebao bi pokriti razumne životne troškove i traje dok drugi partner ne osigura vlastita sredstva za život.²⁶

U drugoj grupi zakonodavstava ne postoji tako detaljna zakonska regulativa o podršci partnera nakon razvoda kao u Njemačkom građanskom zakoniku, ali ona obično sadrže listu faktora koji su važni za određivanje izdržavanja. Prema Švajcarskom građanskom zakoniku, jedan je partner dužan pružiti podršku drugom ako se ne može uzdržavati nakon razvoda. U Švajcarskom građanskom zakoniku postoje tačno utvrđeni faktori za visinu i trajanje alimentacije koje sud mora uzeti u obzir.²⁷ Prema hrvatskom Obiteljskom zakonu, jedan partner ima pravo zahtijevati alimentaciju od svog bivšeg supružnika ako nema dovoljno sredstava za život i ako se ne može opskrbiti od svoje imovine, kao i ako je nesposoban za rad i ne može naći posao.²⁸ U Bosni i Hercegovini je predviđeno da bračni partner koji nema dovoljno sredstava za život ili ih ne može ostvariti iz svoje imovine, a nesposoban je za rad ili se ne može zaposliti, ima pravo na izdržavanje od svog bračnog partnera srazmjerno njegovim mogućnostima.²⁹ I principi Evropske komisije za porodično pravo o razvodu i izdržavanju bivših supružnika predviđaju tačno određene faktore kako bi se odobrilo izdržavanje jednog supružnika nakon razvoda.³⁰

20 Član 1602 stav 1. Njemačkog građanskog zakonika.

21 Član 1603 stav 1. Njemačkog građanskog zakonika. Međutim, u slučaju izdržavanja djeteta, roditelji su dužni koristiti sva raspoloživa novčana sredstva i pružiti jednaku podršku sebi i svojoj maloljetnoj djeci.

22 Član 1570 stav 1. Njemačkog građanskog zakonika.

23 Član 1572 stav 1. Njemačkog građanskog zakonika.

24 Član 1573 stav 1. Njemačkog građanskog zakonika.

25 Član 1577 stav 1. Njemačkog građanskog zakonika.

26 Član 1578 b Njemačkog građanskog zakonika.

27 Prema Švicarskom građanskom zakoniku, sud pri utvrđivanju alimentacije mora uzeti u obzir: trajanje braka, podjelu rada tokom braka, životni standard tokom braka, dob i zdravstveno stanje bivših supružnika, prihode i imovinski status, obaveza brige i podrške djeci, obrazovanje i izgledi za zaposlenje partnera.

28 Član 295 stav 1. Obiteljskog zakona Hrvatske.

29 Član 224 Porodičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine.

30 Principi o razvodu i alimentaciji za bivše supružnike Evropske komisije za porodično pravo predviđaju da se prilikom odlučivanja o alimentaciji moraju uzeti u obzir sljedeći faktori: radna

Francuski građanski zakon ne predviđa plaćanje alimentacije u mjesečnim iznosima nakon razvoda, ali pruža mogućnost da jedan partner od drugog zatraži da mu plati određenu svotu novca kao naknadu (*prestation compensatoire*) za snižavanje životnog standarda nakon razvoda.³¹ Iznos određuje sud uzimajući u obzir mogućnosti supružnika koji mora platiti iznos i potrebe svog bivšeg supružnika. Pri određivanju iznosa, sudija treba uzeti u obzir okolnosti predviđene zakonom.³²

U određenim situacijama, čak i ako jedan supružnik nema dovoljno sredstava za život ili nije sposoban za rad, sud neće doneti odluku o izdržavanju. Najčešće je takva odluka povezana s ponašanjem jednog partnera tokom braka. Na primjer, prema Njemačkom građanskom zakonu, u određenim zakonom predviđenim situacijama, zahtjev za alimentaciju koji je podnio jedan partner nakon razvoda neće biti prihvaćen.³³ Francuski građanski zakonik predviđa da sudija neće naložiti da se naknada isplati na zahtjev bilo kojeg partnera u slučaju razvoda ako je to nepravedno, posebno ako je krivica za razvod isključivo na tužiocu.³⁴ U Švajcarskoj je također predviđeno da se alimentacija neće utvrđivati ako bi to bilo nepravedno zbog ponašanja partnera koji je podnio zahtjev za alimentaciju nakon razvoda braka.³⁵ U ostalim evropskim zakonima, krivnja također igra ulogu u određivanju alimentacije, tako da samo partner koji nije kriv za razvod ima pravo zahtijevati alimentaciju. U Belgiji, ako jedan partner podnese zahtjev za razvod zbog krivice drugog, samo on ili ona ima pravo tražiti uzdržavanje nakon razvoda braka.³⁶ Prema Grčkom građanskom zakonu, alimentaciju sud neće odrediti ako je partner koji traži izdržavanje kriv za razvod braka.³⁷ I u Portugalu je predviđeno da samo supružnik koji nije kriv za razvod braka može tražiti alimentaciju.³⁸ Međutim, u portugalskom zakonu postoji izuzetak od ovog pravila, tako da partner koji je kriv za razvod može tražiti alimentaciju, ako je brak trajao dugo i ako je supružnik koji traži alimentaciju doprinosio zadovoljavanju potreba porodice tokom braka.³⁹ U pravnoj teoriji se prihvaća ovo zakonsko rješenje, uz obrazloženje da ako je partner koji je kriv za razvod braka koji je trajao duže vreme doprinosio za zadovoljavanje

sposobnost partnera, njihova dob i zdravstveno stanje; briga o djeci; podjela odgovornosti tokom braka, trajanje braka; životni standard tokom braka; stupanje u novi brak ili započinjanje vanbračnog života. (princip 2.4.)

31 Član 279 Građanskog zakonika Francuske.

32 Prema članu 271 Francuskog građanskog zakonika, pri određivanju iznosa naknade koju jedan partner mora platiti drugom, sudija mora uzeti u obzir sljedeće okolnosti: Trajanje braka; starost i zdravstveno stanje partnera; profesionalne kvalifikacije i zanimanja partnera; briga za djecu ili za karijeru drugog partnera; vrijednost imovine supružnika; postojeće obaveze koje imaju.

33 To je slučaj kada je brak kratko trajao, kada je partner koji traži izdržavanje u stabilnoj vezi s drugim partnerom, kada je počinio zločin protiv partnera od kojeg traži izdržavanje, kada se partner koji traži izdržavanje neodgovorno odnosio prema svojoj imovini, kada nije doprinio izdržavanju porodice prije razvoda, kada je partner koji traži izdržavanje bio grub i neprimjeren prema bivšem supružniku. Vidi član 1579 Njemačkog građanskog zakonika.

34 Član 271 Građanskog zakonika Francuske.

35 Sud će donijeti takvu odluku ako je podnosilac zahtjeva grubo zanemario svoju obavezu da doprinosi potrebama porodice, ako se ponašao neprimjeren ili ako je počinio krivično djelo protiv svog bivšeg partnera ili njegovog bliskog rođaka. Vidi član 125 Švicarskog građanskog zakonika.

36 Član 301 Građanskog zakonika Belgije.

37 Član 1444 Građanskog zakonika Grčke.

38 Član 2106 stav 1 Građanskog zakonika Portugala.

39 Член 2106 став 2 од Граѓанскиот закон на Португалија.

potreba porodice, nije pravedno, ako on nema sredstava za izdržavanje, da nema pravo tražiti podršku od drugog partnera.⁴⁰

Period za koji se opredeljuje plaćanje alimentacije i situacije kada prestaje obaveza plaćanja alimentacije od strane jednog partnera nakon razvoda braka različito su definirani u evropskim zemljama. Prema hrvatskom porodičnom zakonodavstvu, period izdržavanja supružnika nakon razvoda vrlo je kratak i traje godinu dana, tako da u tom periodu supružnik koji traži podršku može osigurati sredstva za svoje izdržavanje. Međutim, ako postoje opravdani razlozi, sud može produžiti rok za plaćanje izdržavanja.⁴¹ U Švedskoj postoji opće pravilo da svaki supružnik treba obezbediti vlastito izdržavanje nakon razvoda braka. Iznimno, sud može utvrditi da je jedan partner dužan izdržavati drugog u periodu od jedne do četiri godine nakon razvoda braka. U tom periodu partner koji traži podršku trebao bi završiti školovanje ili zaposlenje i osigurati egzistenciju.⁴² U Portugalu trajanje izdržavanja nije precizno određeno. Međutim, izdržavanje prestaje ako je primatelj izdržavanja osigurao sredstva za vlastitu egzistenciju ili ako davalac nema sredstava za plaćanje alimentacije.⁴³ Izdržavanje se može prekinuti i ako primatelj sklopi novi brak ili ako ga njegovo ponašanje učini nedostojnim primanja alimentacije.⁴⁴ U Norveškoj postoji zakonsko ograničenje za plaćanje alimentacije i to je tri godine nakon razvod. Međutim, ako brak traje dugo ili ako postoje posebni uslovi, sud može produžiti alimentaciju koju će platiti jedan od supružnika čak i nakon isteka trogodišnjeg perioda od razvoda braka.⁴⁵

40 Videti kod de Oliveira, G., Grounds for divorce and maintenance between former spouses, Portugal, European Commission of Family Law, 2002, str. 29.

41 Član 298 Obiteljskog zakona Hrvatske.

42 Jänterä-Jareborg, M., Grounds for divorce and maintenance between former spouses, Sweden, European Commission of Family Law, 2002, str.29.

43 Član 2016 b Građanskog zakonika Portugala.

44 Član 2019 Građanskog zakonika Portugala.

45 Član 81 Norveškog zakona o braku.

4. Izdržavanje u makedonskom zakonodavstvu

4.1. Izdržavanje za supružnike

Supružnik koji nema dovoljno sredstava za život, a nesposoban je za rad ili je nezaposlen bez svoje krivice, ima pravo na izdržavanje supružnika srazmjerno njegovim mogućnostima. Sud može, uzimajući u obzir sve okolnosti slučaja, odbiti zahtjev za izdržavanje ako alimentaciju traži supružnik koji je svog partnera napustio zlonamjerno ili bez opravdanih razloga.⁴⁶ U tim okolnostima supružnik bez osiguranja ima pravo da presudom kojom se razvodi brak zatraži da mu se dosudi određeni iznos na ime izdržavanja tereta drugog supružnika srazmjerno njegovim / njenim mogućnostima. Izuzetno, supružnik može, posebnom tužbom, u roku od godinu dana nakon prestanka braka zatražiti uzdržavanje samo ako su uslovi za uzdržavanje postojali u vrijeme zaključenja glavne rasprave u postupku razvoda i neprekidno trajali do zatvaranja glavne rasprave u postupku izdržavanja.⁴⁷

Sud može odbiti zahtjev za uzdržavanje ako:

a) izdržavanje traži supružnik koji se ponašao grubo i nedolično u bračnoj zajednici;

b) ako bi njegov zahtjev bio očigledna nepravda prema drugom supružniku;

c) supružnici u dužem periodu odvojenog života, potpuno neovisno, osigurali su sredstva za život;

d) ako se iz okolnosti slučaja utvrdi da supružnik koji traži izdržavanje nije doveden u težoj materijalnoj situaciji od one u kojoj je bio u vrijeme sklapanja braka.⁴⁸

Pravo na izdržavanje bivšeg supružnika koji nema dovoljno sredstava za život traje najviše pet godina nakon razvoda ili nakon poništenja braka. Na zahtjev supružnika, sud može produžiti pravo na izdržavanje i nakon isteka roka, ako utvrdi da za to postoje opravdani razlozi, a posebno ako supružnik i nakon isteka tog roka nije u stanju da sebi obezbedi dovoljno sredstava za izdržavanje.⁴⁹ Sud može odrediti da obaveza izdržavanja traje manje od pet godina ako postoje pretpostavke da podnosilac zahtjeva može obezbediti izdržavanje na drugi način. U slučajevima kada je brak trajao kratko, sud, uzevši u obzir sve okolnosti, može odlučiti da obaveza izdržavanja traje određeno vrijeme ili da se zahtjev za izdržavanje odbije u potpunosti, bez obzira na to da li podnosilac zahtjeva može osigurati sredstva za podršku, osim ako odgaja zajedničko maloljetno dijete. Sud će posebno procijeniti da li su se imovinske prilike supružnika promijenile u vezi sa zaključenjem braka. Kada postoje opravdani razlozi, obaveza plaćanja alimentacije može se produžiti na

46 Član 185 Porodičnog zakona Makedonije.

47 Član 186 Porodičnog zakona.

48 Član 187 Porodičnog zakona Makedonije. Slično zakonsko rešenje postoji i u Bosni i Hercegovini. U članu 226 Porodičnog zakona se predviđa: Sud može odbiti zahtjev za izdržavanje bračnog, odnosno razvedenog bračnog partnera ako se on bez ozbiljnog povoda od drugog bračnog partnera grubo ili nedolično ponašao u bračnoj zajednici, ili ako bi obaveza izdržavanja predstavljala očitu nepravdu za drugog bračnog partnera. Sud može odbiti zahtjev za izdržavanje bračnog partnera u postupku za poništenje braka, odnosno bračnog partnera iz poništenog braka, ako bi obaveza izdržavanja predstavljala očitu nepravdu za drugog bračnog partnera.

49 Član 189 Porodičnog zakona.

neodređeno vrijeme. Tužba za produženje obaveze izdržavanja može se podnijeti samo do isteka vremena za koje je presuđeno. Pravo bivšem supružniku na izdržavanje prestaje kad prestanu navedeni uslovi, kada istekne vrijeme na koje se odobrava alimentacija i kada bivši supružnik koji prima alimentaciju sklapa novi brak, odnosno stupa u vanbračnu zajednicu.

Pri utvrđivanju potrebe za izdržavanjem, sud će uzeti u obzir imovinsko stanje supružnika, njegovu radnu sposobnost, mogućnost zaposlenja, zdravstveno stanje, kao i druge okolnosti od kojih zavisi procjena njegovih potreba. Pri utvrđivanju mogućnosti osobe koja je dužna izdržavati alimentaciju, sud će uzeti u obzir sve njegove prihode i stvarne mogućnosti za ostvarivanje prihoda te njegove vlastite potrebe i zakonske obaveze po osnovu alimentacije prema drugim licima.⁵⁰

1.2. Izdržavanje djece nakon razvoda braka

Konvencija UN-a o pravima djeteta ne može se zaobići kada je riječ o pravu na izdržavanje djeteta. Pravo djeteta na životni standard jedno je od najvažnijih prava zagarantovanih Konvencijom, primjereno djetetovom fizičkom, mentalnom, duhovnom, moralnom i socijalnom razvoju.⁵¹ Ova Konvencija uspostavlja principe jednakosti prava djeteta, pruža zaštitu i uključuje sve institucije u pružanje zaštite.

Obaveza izdržavanja djeteta predviđena je i opštim odredbama Zakona o porodici Makedonije. Prema Porodičnom zakonu, roditelji imaju pravo i dužnost izdržavati svoju maloljetnu djecu, brinuti se o njihovom životu i zdravlju, pripremiti ih za samostalan život i rad, brinuti se o njihovom odgoju, obrazovanju i stručnom osposobljavanju.⁵² Roditelji imaju zajednička prava i dužnosti da se brinu o ličnosti deteta, pravima i interesima maloletnika i djece nad kojima je roditeljsko pravo produženo. Uz to, roditelji imaju jednaku dužnost da ih izdržavaju, bez obzira žive li djeca s roditeljima ili ne. Dužnost izdržavanja djece prvenstveno ovisi o njihovoj dobi, sposobnostima roditelja kao i potrebama djece koje se mijenjaju tijekom odrastanja. Roditelji su dužni izdržavati svoju maloljetnu djecu do punoljetnosti, bez obzira na to idu li u školu, žive li s njima ili imaju posebnu imovinu.⁵³ Ako se obrazovanje i stručno obrazovanje djece nastavi i nakon punoljetnosti, roditelji su dužni davati podršku djeci do redovnog završetka školovanja, ali najkasnije do 26. godine.⁵⁴ Kada se pruža podrška odrasloj djeci do 26 godina koja se školuju, treba voditi računa o redovnom i urednom ispunjavanju obaveza vezanih za školovanje. Naime, u praksi se često postavlja pitanje što u osnovi znači „redovno školovanje“ i da li magisterski ili doktorski studij pretstavljaju redovno školovanje.⁵⁵ Zakoni u

⁵⁰ Član 194 Porodičnog zakona.

⁵¹ Član 27 stav 1 Konvencije UN-a o pravima djeteta.

⁵² Član 46 stav 1 Porodičnog zakona.

⁵³ Član 178 stav 1 Porodičnog zakona.

⁵⁴ Član 179 stav 2 Porodičnog zakona.

⁵⁵ Smatra se da su ispunjene zakonske pretpostavke za prestanak obaveze plaćanja alimentacije licu koje je na redovnom školovanju, jer je okrivljeni kao lice koje prima alimentaciju završio redovno školovanje, tj. prvi ciklus studija na Pravnom fakultetu, dok drugi ciklus studija i pravosudni ispit nisu obavezni element redovnog školovanja. Presudom Osnovnog suda Bitolj P2-P-97/13 od 19.12.2013 godine usvojen je tužbeni zahtev i ukinuta je alimentacija tužene utvrđena sudskim poravnanjem iz 2010. godine. Postupajući po žalbi optuženog, Bitoljski apelacioni sud je podržao gore pomenutu

Makedoniji, Srbiji i Bosni i Hercegovini nisu precizni u regulisanju ovog pitanja jer samo propisuju da su roditelji dužni školovati svoju punoljetnu djecu do 26 godina. Nasuprot tome, Obiteljski zakon Hrvatske detaljno uređuje ovo pitanje i predstavlja pozitivno rješenje koje, s jedne strane pomaže da se ne stvaraju zabune kada se ova odredba primjenjuje u praksi, a s druge strane jača pravnu sigurnost.⁵⁶

Dijete koje je u braku takođe ne gubi pravo na izdržavanje od svojih roditelja, ako se školovanje i stručno obrazovanje nastavlja i nakon njegove punoljetnosti do redovnog završetka školovanja, ali najkasnije do 26. godine života, i ukoliko ga njegov supružnik ne može izdržavati.⁵⁷ Roditelji su dužni izdržavati svoju djecu i nakon punoljetnosti ako nisu sposobni za rad zbog bolesti, tjelesnog ili mentalnog invaliditeta, nemaju dovoljno sredstava za život i ne mogu ih dobiti od imovine. Dužnost izdržavanja odraslog djeteta traje sve dok postoji nesposobnost djeteta da obezbedi svoje izdržavanje.⁵⁸ Roditelji su dužni izdržavati svoju maloljetnu djecu čak i kada je to na štetu njihovog vlastitog izdržavanja. U ovom smislu je i sudska praksa u Hrvatskoj.⁵⁹ Na osnovu sadržaja odredbi o podršci, obim obaveze ne može

presudu, a Vrhovni sud Republike Makedonije odbio je žalbu kao neosnovanu. Naime, status "studenta" utvrđuje se na osnovu člana 149. stav 1. Zakona o visokom obrazovanju. Prema istoj odredbi, status studenta stiče se upisom na prvi, drugi i treći ciklus studija na Univerzitetu, odnosno na nezavisnoj visokoškolskoj ustanovi. Prema ovom članku, status studenta imaju i lica koja su na trećem ciklusu visokog obrazovanja, odnosno osobe upisane na doktorski studij. Međutim, ove osobe, iako imaju status studenta, ne spadaju u kategoriju učenika za koje se smatra da su na redovnom obrazovanju, pa ne može se prihvatiti tvrdnja okrivljenog da joj priznavanje statusa studenta daje pravo koju će podržati tužitelj - njen otac i nakon završetka prvog ciklusa univerzitetskih studija. Postdiplomske studije ne predstavljaju redovno obrazovanje u smislu obaveze utvrđene članom 211. st. 1. i 2. Porodičnog zakona (Službeni glasnik Republike Makedonije br. 83 od 24. novembra 2004. godine), zbog čega su niži sudovi pravilno utvrdili da okrivljeni koji je završio redovno obrazovanje i stekao zvanje diplomiranog pravnika i kvalifikacije stečene u profesionalnoj djelatnosti, više nema pravo na alimentaciju. Činjenica da je nastavila studije na drugom ciklusu studija zbog daljeg profesionalnog usavršavanja i sticanja zvanja - magistar poslovnog prava, nisu osnov za nastavak obaveze tužioca za alimentaciju. (Presuda GJ484 / 14 od 19.02.2014. Apelacionog suda u Bitolju) (presuda Rev 2 317/14 od 10.02.2015. Vrhovnog suda Republike Makedonije). Bilten sudske prakse Apelacionog suda u Bitolju, 2017.

56 Član 290 Hrvatskog Obiteljskog zakona predviđa da (1) Roditelji su dužni uzdržavati punoljetno dijete koje se školuje u srednjoj školi, odnosno polazi sveučilišni ili stručni studij u skladu s posebnim propisima, odnosno program za osnovno obrazovanje ili program srednjoškolskog obrazovanja odraslih te redovito i uredno ispunjava svoje obveze, a najdulje do navršene dvadeset šeste godine života djeteta. (2) Punoljetno dijete koje je završilo obrazovanje iz stavka 1. ovoga članka, a ne može se zaposliti, roditelji su dužni uzdržavati godinu dana nakon prestanka obrazovanja ako dijete nije navršilo dvadeset šest godina. (3) Obveza uzdržavanja punoljetnog djeteta iz stavka 2. ovoga članka prestat će i prije isteka godine dana od prestanka obrazovanja u trenutku kad dijete navrší dvadeset i šest godina. (4) Punoljetno dijete koje zbog teške i trajne bolesti ili invaliditeta nije sposobno za rad roditelji su dužni uzdržavati dok ta nesposobnost traje. (5) Roditelj djeteta iz stavka 1. ovoga članka ima pravo od djeteta, nadležnih tijela i pravnih osoba tražiti i dobiti podatke o djetetovu obrazovanju, odnosno zaposlenju. (6) Smatra se da učenik, odnosno student redovito i uredno ispunjava svoje obveze i kad zbog opravdanih razloga (trudnoće, bolesti i sličnih razloga) nije uspio ispuniti obveze tekuće školske, odnosno akademske godine.

57 Odluka Vrhovnog suda Republike Makedonije, Rev. 408/80, 3b.VSM III par.2

58 Član 179 stav 3 Zakona o porodici. U ovom smislu je i odluka Vrhovnog suda Makedonije U 240/83, 3b VSM III odl.66.

59 Odluka Vrhovnog suda Hrvatske Gž.469 / 79 od 16. marta 1979. Pregled sudske prakse ", dodatak Nase zakonitosti, broj 15/1979, odluka br.60. Oni su dužni izdržavati svoju maloljetnu djecu čak i kada je u pitanju nužno izdržavanje roditelja. Videti više: Odluka Vrhovnog suda Hrvatske Gž.2548 / 76 od

se svesti na pružanje samo osnovnih životnih potrepština, već će se smatrati da je roditelj tu obavezu ispunio samo ako djetetu pruži takav nivo života koji odgovara njegovom materijalnom stanju.⁶⁰ Dakle, okolnost da roditelj nije zaposlen i nema vlastitu imovinu, studira, služi vojsku ili služi kaznu zatvora, odnosno dobrovoljno je prekinuo radni odnos, nije razlog za oslobađanje od obaveze izdržavanja maloljetnog djeteta. Stoga se može reći da obaveza izdržavanja djeteta ima apsolutni karakter i osnovna je i najvažnija obaveza roditelja. Nije važno da li je dijete rođeno u braku, izvan braka, dali je usvojeno ili ima jednog ili oba roditelja.

Izdržavanje je pravo i obaveza koja se ne može promijeniti voljom strana. Postoji nekoliko važnih karakteristika koje se mogu nazvati principima, a odnose se na izdržavanje. Obaveza izdržavanja je obaveza utvrđena zakonom. Za razliku od ugovorne alimentacije koja nastaje na osnovu ugovora o doživotnom izdržavanju ili poklonu, alimentacija u porodičnom pravu je zakonska dužnost i strogo je lična obaveza, kako onog koji mora osigurati alimentaciju, tako i primaoca alimentacije. Alimentacija se ne može naslijediti, tj. ovo pravo je neprenosivo (*intuiti-u personae*) i završava smrću davaoca izdržavanja. Nosilac ovog prava ne može se unaprijed odreći izdržavanja, a ako to učini, ovo odricanje nema pravno dejstvo. Pravo na alimentaciju utvrđeno zakonom ne zastarijeva dok traje roditeljsko pravo i u tom periodu zastarevanje ne traje. Dužnost alimentacije u porodičnom zakonu vrši se bez naknade, odnosno ne postoji obaveza vraćanja plaćene alimentacije u slučaju da izdržavana osoba stekne sredstva. U postupku pred sudom o izdržavanju se odlučuje u budućnosti,⁶¹ a iznos jednom utvrđenog uzdržavanja može se promijeniti ako se promijene okolnosti na osnovu kojih je donesena prethodna odluka.

Prilikom utvrđivanja alimentacije, sud polazi od pretpostavke da su roditelji dužni izdržavati svoju maloljetnu djecu. U praksi se često vodi spor između supružnika oko određivanja visine alimentacije koju će platiti supružnik kojem dijete nije povjereno na čuvanje, odgoj i djelimično izdržavanje. U takvim slučajevima, prilikom utvrđivanja visine alimentacije, sud procjenjuje nekoliko okolnosti i uzima u obzir dob maloljetnog djeteta, troškove zadovoljavanja njegovih potreba kao što su hrana, odjeća, obuća, pristojni i ugodni životni uvjeti, obrazovanje, odgoj, rekreacija i zabava i, sredstva za njegu i liječenje i sve su što je potrebno za osiguravanje života djeteta s obzirom na njegovu dob. Pritom sud utvrđuje mogućnosti osobe koja je dužna osigurati uzdržavanje, uzima u obzir njegovu imovinsku situaciju, njegove stvarne mogućnosti za zaradu, vlastite potrebe, uslove u kojima živi i radi. Ako je davalac alimentacije nezaposlen, sud procjenjuje njegove mogućnosti zaposlenja, njegovu profesionalnu obuku, spremnost da doprinese idržavanju maloljetnog djeteta, da li je zdrav i radno sposobno i ima li zakonske obaveze izdržavanja drugih osoba. Pri određivanju visine alimentacije vodi se računa da se ne ugroze životne potrebe i davatelja alimentacije. S druge strane, sud ima na umu da roditelj s kojim dijete živi ima obavezu materijalnog doprinosa izdržavanju maloljetnog djeteta, tako da se utvrđuje koliko doprinosi izdržavanju u smislu rada i njege tog roditelja.

17. lipnja 1976.

60 Draškić, M., op. cit., str.6. U ovom smislu je odluka Okružnog suda u Zenici, Gž.251 / 80 od 24. oktobra 1980, Bilten Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine, br.3 / 1981).

61 Prema ustaljenoj sudskoj praksi, dan kada je započela parnica smatra se početnim danom pružanja izdržavanja.

Alimentacija se može odrediti u novčanom iznosu ili kao procenat ostvarenog dohotka - zarade i prihoda ostvarenog obavljanjem drugih aktivnosti.

5. Izdržavanje nakon razvoda u Makedoniji *de lege ferenda*

Trenutna zakonska rješenja makedonskog porodičnog zakonodavstva u vezi sa pružanjem izdržavanja za djecu nakon razvoda dovode do određenih problema u praksi, na štetu djece koja u mnogim slučajevima ne dobijaju egzistencijalnu podršku od roditelja s kojim ne žive zajedno. Neplaćanje alimentacije ugrožava pravilan odgoj i obrazovanje djece, a s druge strane teret prevazilaženja svakodnevnih problema pada samo na roditelja s kojim dijete živi. Makedonsko zakonodavstvo još uvijek ne primjenjuje modele i rješenja prihvaćena u modernim evropskim porodičnim zakonodavstvima u pogledu pružanja izdržavanje djece nakon razvoda braka.

U evropskim zemljama, kao što je već bilo navedeno, postoje različiti sistemi za obezbeđivanje plaćanja izdržavanja. U slučaju da roditelj s kojim dijete ne živi ne plaća alimentaciju, njegovo plaćanje izravno garantuje država. Takva rješenja postoje u Austriji, Njemačkoj, Mađarskoj, Italiji, Švedskoj i Estoniji. U drugim zemljama, poput Francuske, Slovačke i Belgije, kada roditelj ne plaća alimentaciju, to garantuju specijalizirana pravna lica koja osniva država. U drugim zemljama to pružaju lokalne vlasti, odnosno opštine, kao što je slučaj u Češkoj, Danskoj, Finskoj i Bugarskoj. Specijalni fondovi za izdržavanje djeteta su osnovani u Latviji, Litvaniji, Luksemburgu, Poljskoj i Portugalu.⁶²

Zajednička karakteristika svih ovih modela je da roditelj nije oslobođen obaveze plaćanja alimentacije, ali kako bi se izbjeglo kašnjenje u plaćanju to čini državna agencija ili fond koji potom prikuplja sredstva od roditelja koji je bio dužan, ali nije platio alimentaciju. Potreba da se prihvate neki od gore navedenih modela za osiguranje izvršenja u Makedoniji je neizbježna, jer postojno zakonsko rješenje ne postiže cilj, a to je pravovremeno i potpuno plaćanje alimentacije od strane roditelja koji ima takvu obavezu. Naime, u praksi su česte situacije kada, uprkos dodijeljenoj alimentaciji, roditelj ne plaća alimentaciju, plaća je djelomično ili sa zakašnjenjem. To stvara ozbiljne probleme zbog činjenice da je izdržavanje djeteta svakodnevno neophodno, a svaki poremećaj u dinamici plaćanja izdržavanja djeteta dovodi do ozbiljnih problema.

S druge strane, postoji hitna potreba za promjenom postojećih zakonskih rješenja koja dovode u nepovoljan položaj ne samo djecu već i roditelje. Naime, član 87 Porodičnog zakona (nesumnjivo jedan od najgorih i najnelogičnijih članaka u celokupnom Porodičnom zakonu Makedonije) predviđa sankcije za roditelja, koje se u osnovi sastoje od ograničenja ili zabrane roditelja da održava lične kontakte i neposredne odnose sa djetetom ako ne plati alimentaciju,⁶³ ne vrati dijete na vrijeme ili ne postupi prema uputama Centra za socijalni rad.⁶⁴ Kao što je predviđeno i u

62 Videti više: <http://www.jpacademy.gov.mk/upload/Seminari%202017/izdrzuvanje%2010.2.pdf>.

63 Pri određivanju modela kontakta djeteta s ocem s kojim ne živi, sud se mora voditi najboljim interesima djeteta i činjenicom da je za njegov pravilan psihofizički razvoj potrebno omogućiti kontinuirano gledanje djeteta sa ocem i održavati kontakt sa bliskim rođacima oca. (Presuda Višeg suda u Požarevcu, Gz. 2 16/2013 od 09.04.2013.).

64 Mickovik, D., Ristov, A., Semejno pravo, Stobitred, Skoplje, 2015, str.41.

Konvenciji UN za prava djeteta Centar za socijalni rad (kao administrativni organ) ne smije odlučivati o lišavanju djeteta od jednog i smještaju djeteta kod drugog roditelja, druge osobe ili odgovarajuće institucije, već o tome treba odlučiti sud. Ovo predstavlja kaznu za dijete koje neće moći vidjeti roditelja! U uvjetima ekonomske krize, zakonsko rješenje predviđeno u Porodičnom zakonu Makedonije je nelogično i nehumano jer daje prednost samo materijalnim vrijednostima, a ne ljubavi i brizi za dijete. Sva istraživanja pokazuju da je u najboljem interesu djeteta da ima lični odnos i izravan kontakt s oba roditelja. Država je dužna pronaći druga prikladnija rješenja za pružanje podrške, a ne zabraniti roditelju da održava lični kontakt s djetetom tokom dužeg vremenskog perioda. Zbog toga je u Makedoniji potrebno uspostaviti državni fond koji će plaćati alimentaciju ako roditelj koji je dužan alimentaciju to ne učini dva mjeseca uzastopno. Ovaj fond bi se alimentirao od budžeta Ministarstva za rad i socijalnu politiku, koje je nadležno za obezbeđivanje podrške u svim situacijama kada je ugrožen socijalni status i izdržavanje djece. Ova zakonska reforma bi obezbedila sigurnost u zadovoljavanju materijalnih potreba djeteta. Roditelj koji neće platiti alimentaciju tada će biti obvezan vratiti sredstva Fondu ili se suočiti sa sankcijama. Na taj način prevazići će se ozbiljni problemi u plaćanju alimentacije, koji su danas često prisutni u praksi u Makedoniji i stvaraju ozbiljne probleme u pravilnom održavanju i odgoju djece nakon razvoda braka.

Angel Ristov, Ph. D., Associate Professor

Faculty of Law „Justinijan Prvi“, University „Sv. Kiril i Metodij“ of Skopje

Dejan Mickovik, Ph. D., Full Professor

Faculty of Law „Justinijan Prvi“, University „Sv. Kiril i Metodij“ of Skopje

MAINTENANCE OF SPOUSES AND CHILDREN AFTER DIVORCE IN EUROPEAN LEGISLATION

Summary: In all European countries, the number of divorces has been increasing in recent decades. In the countries of the European Union in 1960, there were 170,000 divorces, and in 2018, this number increased dramatically and amounted to 800,000 divorces. One of the most important questions that arise in the context of regulating the consequences of divorce is the issue of child support, as well as the support of former spouses. In this paper, the authors analyze different models of maintenance regulation that exist in modern European legislation. The authors analyze the issues related to the competence for determining alimony, the way in which the amount of alimony is determined, as well as the different models that exist in European countries to ensure the payment of alimony. The paper gives a special overview of different legal solutions for determining maintenance in relation to the former spouse and points out that there is a general tendency in European countries to limit situations when one spouse is obliged to provide maintenance after divorce. In the text the authors emphasize the great importance attached to the determination and provision of child support after divorce and provide an analysis of the various legal solutions that exist in European legislation. In addition to the analysis of different models of maintenance in European countries, the authors also provide an overview of case law in relation to disputes related to maintenance. Finally, the authors analyze the maintenance model that exists in Macedonian legislation, point out certain weaknesses and make proposals for changes to the Macedonian family law that would provide greater protection for children in situations when one of the parents does not pay alimony after divorce.

Key words: divorce, maintenance, spousal maintenance, children maintenance